

НЕЕКОНОМІЧНІ ПРІОРИТЕТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ (рецензія)*

Успішна інтеграція національних економік у світовий господарський простір зумовлює необхідність якомога більшого задіяння всіх факторів суспільного розвитку. У сучасних дослідженнях набір факторів, які потенційно впливають на зростання, дедалі більше виходять за традиційні межі та охоплюють ті сфери, що раніше залишалися поза увагою дослідників. Наведений у доповіді дослідницький апарат є адекватним і достатнім щодо мети та завдань роботи, які включають визначення впливу неекономічних факторів трансформацій на успішність модернізації у країнах Центрально-Східної Європи (ЦСЄ); встановлення форм і механізмів дії соціальних, культурних, політичних, інституційних та інших неекономічних підойм, які сприяли модернізації у країнах ЦСЄ у контексті євроінтеграції та виявлення можливостей їх застосування для України, зокрема, у зв'язку з проблемами безробіття, міграції та бідності.

За допомогою застосованого дослідницького інструментарію одержано ряд результатів, значна частина яких характеризується науковою новизною з теоретико-методологічного погляду. Зокрема, вперше на основі аналізу євроінтеграційного досвіду країн ЦСЄ обґрунтовано, що в українському суспільстві неекономічні компоненти процесу адаптації до умов ЄС мають передувати здійсненню заходів з адаптації у сфері власне економічних стосунків. Автори роблять висновок, що демонстрація здатності дотримуватися принципу верховенства права та адміністративної спроможності впроваджувати реформи, згідно з критеріями ЄС, є вирішальною передумовою для ведення Україною успішного діалогу з економічних питань, пов'язаних з євроінтеграцією. Визначено та емпірично протестовано шляхи формування соціального капіталу в українському суспільстві для мінімізації негативних наслідків трансформацій. На основі емпіричного моделювання доведено, що розбудова довіри «згори» через адміністративні рішення щодо прозорості, підзвітності та ефективності державних інститутів сьогодні є оптимальною коротко- та середньостроковою стратегією забезпечення необхідного для встановлення таких відносин соціального капіталу. У доповіді наголошується, що в усіх регіонах України довіра до інститутів головним чином формується через сприйняття інституційної ефективності. Встановлено, що свідомості громадян ЦСЄ притаманні дві концептуальні схеми інтерпретації демократії: асоціація з кращими економічними умовами та політичною свободою; свідомість українця до останніх подій 2013–2014 рр. більшою мірою віддзеркалювала першу концептуалізацію, яка пов'язує демократію з економічними здобутками. У цілому, визначено низький рівень сформованості у державних службовців усіх семи функцій публічного адміністрування, загальна продуктивність яких не виходить за діапазон 12,6–18,7%. Найрозвинутішою серед дослідженого спектра функцій державних службовців в Україні є адміністративна функція, що певною мірою віддзеркалює залишковість в апараті державної служби досвіду радянського номенклатурного управління; найнижчий рівень розвитку демонструє мотиваційна функція, призначення якої полягає в стимулюванні співпраці, що спирається на «внутрішній потенціал» людини.

Висновки доповіді, що базуються як на теоретико-методологічному, так і на науково-практичному доробку, надійно пов'язані з емпіричними результатами проведених розробниками соціологічних опитувань, а також логічно пов'язані із завданнями дослідження. Визначено такі дієві напрями роботи з оптимізації державної політики, як першочергове реформування інститутів, що повинні забезпечувати верховенство закону, посилення гнучкості ринку праці,

* Неекономічні пріоритети модернізації в Україні з урахуванням інтеграційного досвіду країн Центрально-Східної Європи : наукова доповідь [Електронний ресурс] / за ред. канд. соціол. наук О.М. Балакіревої ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2015. – 162 с. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/docs/sr/287.pdf>

усунення перешкод для розвитку громадянського суспільства та створення механізмів для використання ресурсу «потенційної» громадської активності тощо.

Разом із зазначеними здобутками, рецензована праця має певні недоліки: зокрема, літературна неоднорідність тексту різних розділів, написаних різними авторами. Крім того, є виправданим у розділі 2 «Чинники політичної підтримки та готовності до реформ» доповнити завершальну частину практичними рекомендаціями щодо можливих механізмів стимулювання підтримки реформ з огляду на досвід країн ЦСЄ. У розділі 3 «Політика зайнятості в умовах модернізації» варто було б більше уваги приділити такому аспекту, як бідність працюючих: розглянути оптимальні заходи щодо її подолання. Розділ 4 «Ризики та потенціал трудової міграції: сценарії впливу економічних змін та європейського курсу», де основний акцент зроблено на трудовій та освітній міграції за кордон, доцільно було б доповнити визначенням модернізаційного потенціалу внутрішньої міграції. У розділі 5 «Соціальний капітал як ресурс мінімізації негативних наслідків суспільної трансформації» виправданим було б додати огляд особливостей формування громадянського суспільства в окремих країнах ЦСЄ у період євроінтеграції. У розділі 6 «Становлення соціально відповідальної політико-управлінської еліти» варто скоротити кількість ілюстративного матеріалу, насамперед, таблиць.

Незважаючи на зазначені зауваження, рецензована доповідь має достатній ступінь обґрунтованості наведених положень, являє собою оригінальну роботу, якій, відповідно до формальних вимог і наукових традицій НАН України, притаманні всі необхідні атрибути: достатній науковий апарат, правильно обрана методологія, коректно застосована методика збору даних і аналізу одержаних результатів, які доповнюють новими науковими знаннями царину економічної соціології та мають практичну цінність щодо потреб формування державної соціально-економічної політики, адекватної сучасним викликам трансформаційного періоду в Україні.

О.В. Макарова,
доктор економічних наук,
член-кореспондент НАН України,
заступник директора з наукової роботи
Інституту демографії та соціальних досліджень
імені М.В. Птухи НАН України